

För att jag är en flicka – om villkoren för världens flickor 2008

Sammanfattning

Fokus: I skuggan av krig

“Det här är en välkommen och i tiden läglig rapport eftersom den kritiskt belyser flickors situation i konfliktdrabbade områden – något som tidigare ofta har förbisetts. Det handlar om situationer när flickornas omgivning är full av faror som hotar deras överlevnad och möjligheter i livet. Om dessa flickor ska få en chans att leva ett normalt liv, med utbildning och tillgång till vård, måste man agera snabbt.” Ellen Johnson Sirleaf, Liberias president

“Att diskriminera flickor är inte bara moraliskt oförsvarbart utan även ekonomiskt, politiskt och socialt ohållbart. Ingenstans är detta viktigare än i instabila samhällen eller länder på väg ur en konflikt, där det är mot allt sunt förnuft att ignorera en betydande del av befolkningen.” Graça Machel

‘För att jag är en flicka – om villkoren för världens flickor 2008’ är den andra i en serie av åtta rapporter om flickors rättigheter som Plan kommer att publicera. Nya rapporter kommer att publiceras årligen fram till 2015, året då FN:s millenniemål ska vara uppnådda.

2008 års rapport har undertiteln *I skuggan av krig* och undersöker flickors situation i konfliktdrabbade länder världen över, samt tittar på vad som händer med flickorna före, under och efter ett krig. Rapporten rekommenderar olika åtgärder på internationell, nationell och lokal nivå. Den riktar sig till alla de som har till uppgift att sörja för unga kvinnors välbefinnande – särskilt de i maktposition som därmed har ett ansvar att se till att flickor överlever, är skyddade, kan förverkliga sin potential och har möjlighet att delta i beslut som rör deras liv. Genom att ratificera Barnkonventionen har nästan alla världens länder skrivit under på att flickor ska få dessa rättigheter uppfyllda. Ändå ignoreras deras rättigheter dagligen, framförallt – men inte enbart – i konfliktsituationer.

Utöver att fokusera på olika ämnen i varje rapport, följer rapporterna 135 flickor födda under 2007 från olika delar av världen, för att se hur deras liv påverkas av att de är just flickor.

Viktiga fakta: Flickor i konfliktsituationer

Det finns väldigt lite statistik om flickor och unga kvinnor i konfliktsituationer, men vi vet att:

- Det lever ca 200 miljoner flickor i länder som riskerar att gå in i, är mitt uppe i, eller är på väg ur en väpnad konflikt.
- Av de 300 000 barnsoldater som finns i världen idag beräknas 100 000 vara flickor. Mellan 1990 och 2003 var flickor med i 55 länders trupper (såväl regeringsarméer, milis, paramilis som motståndstrupper) och flickorna var involverade i väpnade konflikter i 38 av dessa länder.
- Under de senaste tio åren har över två miljoner barn dött i krig, sex miljoner har skadats och mer än en miljon barn har blivit föräldralösa eller separerade från sina familjer.
- Mer än hälften av de 39 miljoner barn som inte går i skolan och bor i krigshärjade områden är flickor. Även om siffran för barn som inte går i skolan stadigt sjunker, är det fortfarande en oproportionerligt stor del flickor som inte har möjlighet att gå i skolan.
- Tusentals flickor och unga kvinnor – ingen vet exakt hur många – har blivit utsatta för våldtäkt eller sexuella övergrepp i krigstider. Våldtäkt används idag som en medveten strategi i etniska eller religiösa konflikter.
- I slutet av 2006 fanns det 32,9 miljoner flyktingar och tvångsflyttade människor i världen. Ett stort antal av dessa var kvinnor och barn.

REUTERS/JOSE MIGUEL GOMEZ, courtesy www.alarinet.org

I skuggan av krig

Tänker man på krig, tänker man kanske på män med gevär, pansarvagnar och stridande. Kanske drar man sig till minnes tv-bilder på rader av tält där flyktingar bor under svåra förhållanden. Bilden på en ung kvinna är förmodligen det sista man tänker på. Ändå har kvinnor en stor roll i krigstider; som civila eller som soldater.

Unga människor drabbas ofta svårt av krigets följder, och har mindre möjlighet än vuxna att kunna kontrollera sitt öde. Som en 17-årig flicka i Ghana konstaterar: **”Barn startar inte krig. Ändå är de mest utsatta för krigets dödliga följder. Miljoner oskyldiga barn dör i konflikter som inte är deras fel, bara för att någon girig ledare tar makten med hjälp av vapen. I sådana tider stannar allting; skolor stänger, det finns inget dricksvatten, ingen el, det är brist på mat och skydd, och framförallt våldtas flickor och drabbas av hiv/aids som följd.”**

Den här rapporten undersöker hur konfliktsituationer påverkar flickor genom att titta på följande områden:

1. **Delaktighet och självbestämmande:** Osäkra förhållanden och konflikter påverkar flickors möjligheter till delaktighet och självbestämmande, såväl positivt som negativt.
2. **Säkerhet och skydd:** Flickor och unga kvinnor är bland de mest utsatta när säkerheten brister och olika former av kvinnovåld utövas under straffrihet.
3. **Tillgång till grundläggande tjänster:** När statliga system och tjänster kollapsar har det en särskild inverkan på flickor och unga kvinnor.
4. **Ekonomisk säkerhet:** Svårigheterna att försörja sig under och efter ett krig påverkar särskilt flickor.
5. **Könsroller och relationer:** Det sätt på vilket män och kvinnor betar sig på gentemot varandra före en konflikt påverkar flickorna och kvinnorna även under och efter konflikten.

I fred såväl som i krig

I den första rapporten om villkoren för världens flickor såg vi hur flickor i många länder även i fredstid diskriminerades på grund av sitt kön. Miljontals flickor står inför en dubbel risk att utsättas för fördomar och övergrepp för att de är flickor och unga. De löper större risk för undernäring och det är mindre troligt att de går i skolan än sina bröder. De är i riskzonen för barnäktenskap, hälsokomplikationer och för att bli ett av många offer för våld i hemmet. De institutioner som borde skydda och hjälpa dem att förverkliga sina rättigheter – familjen, samhället, skolan, rättsväsendet, polisen, regeringen – är ofta samma institutioner som förtrycker dem.

”Det extrema våld som drabbar kvinnor i krig uppstår inte enbart på grund av att det är krig, det är direkt relaterat till det våld som existerar i kvinnors liv i fredstid.” UNIFEM (FN:s utvecklingsfond för kvinnor)

Krigets föränderliga ansikte

Krigets karaktär har förändrats dramatiskt under de senaste tjugo åren, framförallt i förhållande till kvinnor och flickor. Våldsamma konflikter tenderar nuförtiden att pågå i flera år med varierande grad av öppet våld och vissheten för varaktig fred är väldigt liten. Allt detta bidrar till större fattigdom och sårbarhet, och allt fler människor som tvingas flytta inom landet.

Som civila får unga kvinnor allt oftare ta stöten av att krig inte längre skiljer på soldater och medborgare. De får nya, för dem okända och krävande roller i familjen och i samhället. Den ökade fattigdomen tvingar ofta in flickor på arbetsmarknaden, och många gånger rör det sig om betalda men riskfyllda arbeten som sexarbete eller att gå med i armén. I de fall där föräldrar och släktingar har dödats eller är inblandade i stridandet, blir unga kvinnor ofta tvungna att ta ansvar för de mindre barnen, hushållet och för familjens försörjning. Vissa lär sig nya färdigheter för att kunna hantera sitt nya liv; andra klarar inte det.

Många unga kvinnor har inget annat val än att själva börja strida. Ibland beror det på att de blir bortförda och tvingade att tjäna som ”fruar” till befälhavare och sedan inte hittar någon annan utväg. Att sälla sig till en insatsstyrka kan också vara ett sätt att få ett visst skydd och social status, det kan till och med vara det enda sättet att överleva. Att bära vapen kan vara det enda sättet att garanteras mat och skydd. Det kan också ge kvinnorna en frihet de aldrig tidigare har haft. En flicka vi kan kalla Koshe stred i Kosovos frihetsarmé 1998-99 och berättade då: ”Jag är inte rädd. Vi är beredda att kämpa. Vi lagar inte mat här utan strider tillsammans med våra vänner.” Att ge kvinnor utbildning är ett av huvudsätten för att skydda unga kvinnor, bygga upp deras självförtroende, ge dem hopp för framtiden och förebygga att de blir soldater. Trots detta utgör flickor en stor del av de 39 miljoner barn som bor i osäkra områden, och inte går i skolan. Det finns många anledningar till att flickor inte går i skolan; deras föräldrar kan behöva deras hjälp i hemmet eller som arbetskraft, eller så är de oroliga för deras säkerhet.

Unga kvinnors hälsa drabbas också i krigstider. Fler kvinnor och barn dör av undernäring, sjukdomar som skulle kunna förebyggas och förlossningskomplikationer än i strid. På grund av krigssituationens osäkerhet är det – när det som bäst behövs – ofta ont om kliniker, sjukhus, läkare, sjuksköterskor, medicin och preventivmedel.

Det finns även andra risker för unga kvinnor i krigstider. Sexuellt våld och våldtäkter är inte bara en biprodukt till konflikter utan har blivit en medveten strategi för att förstöra en annan kultur och förändra dess framtida befolkning. Unga kvinnor får ta det värsta av detta och våldtäkt är en stor bidragande orsak till att hiv-viruset ofta sprids avsiktligt.

Kriget är inte slut bara för att skottlossningen har upphört

Att stridandet upphör betyder inte att det är fred i den mening att flickorna mår bra och är trygga. Unga kvinnor kan vara i lika stor fara efter ett krigsslut som under själva kriget. Till exempel driver ofta demobiliserade soldater omkring på landsbygden och polis och andra rätts- och säkerhetssystem är ännu inte på plats. Kvinnliga soldater förbises ofta vid demobiliseringsprogram helt enkelt därför att de ansvariga endast tänker på soldater som män. Antalet fall där unga kvinnor utnyttjas av makthavare ökar också – makthavarna kan vara allt från poliser till fredsbevarare som ska finnas där för att skydda kvinnorna.

Unga kvinnor som återvänder hem blir ofta dåligt mottagna av familj och släktingar, speciellt om de nu har ett litet barn. Rose från Liberia säger: "Människorna i byn tyckte inte om mig när jag först kom hem. De gjorde mitt liv mycket svårt. Jag fick inte prata med någon eller umgås med de andra i min ålder. Eftersom jag har ett litet barn vars pappa inte är från byn, och ingen känner pappan, tror de att det är mitt eget fel. De förstår inte att jag blev tvingad till att vara med honom. De tror att jag är prostituerad och att jag kommer att uppmuntra deras döttrar till samma sak. Ingen vill prata med mig." Kvinnor kan behöva hitta andra sätt att försörja sig på, vilket kan innebära riskfyllda jobb som t.ex. sexarbete, vilket i förlängningen kan leda till andra problem som drogberoende. En ung flicka i Sierra Leone berättar: "Jag försörjer mig nu som prostituerad... Jag bor på gatan och utsätts för alla möjliga faror, och jag är trött på det. För att hantera det tar jag droger; antingen kokain eller crack. [När jag tar droger] känner jag mig lättad och jag tänker inte längre på mina problem, har inga dåliga minnen från kriget, ingen sorg..."

Att lyssna på vad flickor har att säga

Flickor vet själva vilka risker de ställs inför i oroliga tider och har idéer om hur de kan skydda sig själva. Familj, samhälle, organisationer och regeringar borde lyssna på dem och agera därefter. Därför är rapporten full av flickors historier – flickor som har överlevt, drivit hushåll, lärt sig nya färdigheter och till och med representerat ungdomar i internationella forum på grund av sina erfarenheter av att ha överlevt ett krig. I ett krig raseras ofta samhällets traditionella begränsningar, vilket paradoxalt nog ibland ger flickor större möjligheter och frihet än vad de hade förut.

Flickors röster

Den här rapporten drivs av flickornas egna röster. Flickorna kommer från fem länder som har påverkats av strider eller regelrätt krig.

"Vi hoppas att när vi vuxit upp kommer vi att bli de nya ledarna och kunna åstadkomma förändring."

Manar, 15 år, Palestina

"Jag vill kunna leva i fred och lycka, med allt som jag behöver. Det finns fortfarande tvångsförflyttade människor och fattiga områden. Jag vill förändra allt detta och komma vidare ur krisen."

Isaura, 16 år, Östtimor

"Om kvinnor fick chansen att tala skulle de tala. Om regeringen hjälpte dem att organisera sig skulle de ha redskapen för att tala. Om kvinnors rättigheter respekterades skulle det ske en förbättring."

Vanela, 20 år, Haiti

"Jag har ingen framtid... Jag kan inte läsa eller skriva. Men om jag fick möjligheten att lära mig läsa och skriva och studera, skulle jag vilja bli lärare – för att lära ut till kommande generationer. Jag skulle vilja skicka mina barn till skolan även i krigstider och under svåra omständigheter." *Kurdisk flicka, 14 år, Irak*

"När jag var 13 år gick jag med i studentrörelsen. Jag hade en dröm om att bidra till förändring så att barn inte skulle gå hungriga – senare gick jag med i den väpnade kampen. Jag var så oerfaren och rädd, jag var bara en liten flicka. Flickor var tvungna att ha sexuella relationer 'för att lindra de stridandes svårmod'. Men vem lindrade vårt svårmod efter att vi hade varit med någon som vi knappt kände?" *Flicksoldat, Honduras*

"Dagens flickor borde göra revolt för att uppnå de verkliga förändringar som de har väntat på. Lagstiftarna borde medverka i enlighet med detta." *Amédée, 19 år, Haiti*

I Haiti är till exempel 18-åriga Joassaint Gloussennette ordförande i YNF (The Youth National Forum). YNF är en ungdomsstyrd organisation som arbetar med att ta itu med våldet i landet. De har träffat Haitis president och premiärminister för att diskutera de ungas egna tankar om hur man bäst hanterar väpnade konflikter i landet, och man är också bekymrad över ojämställdheten och det könsrelaterade våldet.

Som Ginette 17 år, även hon från Haiti, säger i en intervju för den här rapporten: "Även små insatser ger stor effekt. Man har börjat lyssna på flickors röster. Haitiska män ska veta att kvinnor och flickor också har rättigheter."

Att arbeta sida vid sida – vad som behöver göras

Ett första steg är att lyssna på vad dessa flickor har att säga. Men det finns mycket annat som behöver göras för att skydda flickor och säkerställa att deras rättigheter respekteras.

Regeringar kan göra en skillnad. Till exempel har Liberias regering använt återuppbyggnaden efter kriget som ett tillfälle att införa lagstiftning mot våldtäkt och reformera arvslagarna till förmån för kvinnor. På samma sätt har flickor efter inbördeskriget i Sierra Leone tagit hjälp av den nya våldtäktslagen när de har använt en lokal barnradiostation för att föra ut budskapet att våldtäkt är olagligt och samtidigt insisterat på att kulturen med straffrihet för våldtäkt bör upphöra. Till följd av detta har anmälningar och arresteringar ökat.

Internationella biståndsorganisationer såväl som enskilda organisationer har också en roll i att skydda flickor i konfliktsituationer. Det är deras plikt att se till att lämpliga riktlinjer och rättsmekanismer finns på plats för att skydda flickors rättigheter och säkerhet. Enskilda organisationer kan aldrig ta över regeringens roll, men i osäkra tider har staten ofta svårt att fullfölja sin plikt mot medborgarna. I en sådan situation måste organisationerna både stärka lokala organisationers och samhällets kapacitet att begära stöd från staten, och bistå med de insatser som krävs för att människor ska överleva. De kan också utöva påtryckningar för att skapa rättskyddsmekanismer som främjar flickor.

Den privata sektorn kan utveckla och genomföra sysselsättningsprogram för unga som en del av en strategi för att säkra fred. De här programmen bör inte endast fokusera på unga män, utan även på unga kvinnor och då särskilt unga mödrar och utsatta unga kvinnor.

En handlingsplan för flickor i konfliktsituationer

1. **Stärk flickors och ungdomsorganisationers färdigheter och kapacitet före, under och efter en konfliktsituation, samt se till att flickor får en talan i alla beslut som rör dem.**
2. **Se till att flickor kan göra sina röster hörda i fredsförhandlingar och lämpliga sannings- och försoningskommissioner.**
3. **Reformera lagstiftningen så att det finns lagar som skyddar flickor och stärker deras rättigheter.**
4. **Garantera att dessa lagar genomdrivs genom att återupprätta rättsäkerheten, utbilda polisen och investera i ett funktionellt och adekvat rättssystem som skyddar flickors rättigheter.**
5. **Främja flickors utbildning i och efter konfliktsituationer samt i oroliga tider, och frigör kapital för att garantera en kvalitativ utbildning för varje barn.**
6. **Prioritera tonårsflickors och unga kvinnors särskilda hälsobehov.**
7. **Upprätthåll FN-personalens uppförandekod när de arbetar i konfliktdrabbade områden, så att de skyddar – och inte utnyttjar – flickor och unga kvinnor.**
8. **Se till att sysselsättningsprogram för unga i efterkrigstid fokuserar på unga kvinnor, särskilt unga mödrar, såväl som unga män. Se också till att flickor har tillgång till lämplig yrkesutbildning och får en möjlighet att försörja sig.**

De här rekommendationerna har gjorts i hopp om att organisationer och institutioner på alla nivåer ska sluta förbise flickorna i sina riktlinjer och i sin planering. Vi tror att de här förändringarna kommer att innebära en stor skillnad för de flickor och unga kvinnor vars liv har påverkats av krig.

Vi måste lyssna på unga människor och flickor när de säger:

"Vi vill ha fler möjligheter att delta i beslutsfattande som rör oss. Vi ber er att ge oss och våra organisationer medbestämmande så att vi på riktigt kan delta i alla beslut som rör oss. Vi vill inte bli inkallade när besluten redan är tagna. Vi vill arbeta hand i hand med er."

Det är vår plikt och vårt ansvar som organisationer som arbetar i konfliktdrabbade områden, och vår plikt som människor, att bygga en bättre framtid för de miljoner flickor och unga kvinnor som lever i – eller med följderna av – ett krig.